

Nr 344.

Av herr **Stendahl**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse med Luossavaara-Kiiruna-vaara aktiebolag, Aktiebolaget Gellivare Malmfält, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och Norrbottens Järnverks Aktiebolag.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 241 får undertecknad anföra följande:

Den kungliga propositionen ger anledning till det antagandet, att Grängesbergsbolaget påstått sig hava köpare till 8 à 9 millioner ton malm per år under en längre följd av år. Bolaget synes dessutom hava förklarat, att det med nu gällande avtal icke anser sig kunna bryta dessa kvantiteter på grund av de stora nyanläggningskostnader, som skulle vara nödvändiga för en dylik brytning och vilka kostnader bolaget icke anser sig kunna amortera innan 1936 års utgång.

Det nya avtalet skulle alltså avse att möjliggöra en brytning av 8 à 9 millioner ton per år, varigenom såväl staten som TGO skulle beredas väsentligt ökade vinster.

Undertecknad delar Kungl. Maj:ts uppfattning, att intet hinder bör resas mot att bryta och exportera de nu ifrågasatta kvantiteterna malm under förutsättning, att detta kan ske utan skada för gruvornas framtida drift samt i övrigt på acceptabla villkor.

Anmärkningsvärt är emellertid, att kalkyler om huru avtalet ekonomiskt skulle verka för de kontrakterande parterna helt saknas. Utan dylika är emellertid fullständigt omöjligt att bedöma den verkliga ekonomiska innebörden av det nu föreslagna avtalet.

Den säkraste grunden för ett dylikt bedömande erhålles, om man först beräknar de fördelar, som staten respektive TGO under kommande år få, om de gamla avtalen fortfarande bestå, för att sedan jämföra dessa med de fördelar, som beredas parterna i det nya avtalet.

Detta skall undertecknad söka göra, och torde det vara lämpligt utgå från den i den kungl. propositionen lämnade uppgiften, att med LKAB:s nuvarande anläggningar brytningen ej kan bli större än något över 6 millioner ton per år. På grund av den omfattning brytningen under senare år haft kan man antagligen fördela denna kvantitet med 4.8 och 1.5 millioner ton på Kiruna respektive Gellivara, eller tillsammans 6.3 millioner ton per år.

Försöker man, med ledning av malmbolagets vinst- och förlusträkningar under senare år, beräkna den nettovinst bolaget haft för såld malm, visar det

sig, att den är mycket växlande. Detta är beroende på att bolagets bokföring är så ordnad, att skatterna för år med stora skeppningar och således också vinster ofta belasta redan i sig dåliga års bokslut, under det år med stora vinster få bära de relativt små skatterna från betydligt sämre år.

Bruttovinsten per ton malm är betydligt mera stabil och är därför lämpligt, att med utgående från en viss bruttovinst beräkna vilka skatter och övriga omkostnader, som i verkligheten komma att vila å densamma, och erhålles då bolagets verkliga nettovinst.

Bolagets bruttovinst per ton har nu under de senare åren enligt förvaltningsberättelserna varit följande:

	Kiruna	Gällivara
1923	6.90	4.85
1924	7.40	4.80
1925	7.70	4.00
1926	7.05	5.30

Som synes växla vinsterna något år från år, men kan man såsom ett medeltal räkna med en bruttovinst av 7.40 och 5.00 kronor per ton för Kiruna-respektive Gellivaramalmen.

Såsom senare skall visas, kan man emellertid räkna med att brytningen av Gellivaramalmen ej kommer att överstiga 1 million ton och skulle under dylika förhållanden LKAB få en bruttovinst av 40.5. Hur stor andel staten respektive TGO får härav är beroende på efter vilka avtal brytningen sker. De för TGO fördelaktigaste äro de av 1907, 1908 och 1922, och då den kvantitet, som enligt dessa får brytas i Kiruna till och med 1936 års utgång, just är i medeltal 4.8 millioner ton per år, kan man utgå från att fördelningen av vinsten från Kiruna kommer att ske efter de grunder, som bestämts i sagda avtal.

I Gellivara återstår däremot, att bryta enligt dessa för TGO gynnsamma avtal, under åren 1927—1932 ungefär 1,850,000 ton och under 1933—1936 3 millioner ton. Vad som brytes häröver måste avräknas enligt 1913 års avtal, som stadgar att staten äger att i royalty och utdelning uppbära tillsammans 6 kronor per ton å halva den brutna kvantiteten. Dessutom skall, om inlösen äger rum den 31 december 1936, å lösensumman avdragas 3 kronor per ton för halva den brutna kvantiteten, detta såsom vederlag för den genom brytningen föranledda minskningen i malmtillgången.

Även om hänsyn tages till att en del av detta vederlag skall utgå först åtskilliga år efter det brytningen ägt rum, är det dock uppenbart, att med nuvarande relativt låga bruttovinst å Gellivaramalm, en brytning av dylik enligt ifrågavarande avtal ur TGO:s synpunkt icke kan bliva vinstgivande.

Enligt 1922 års överenskommelse förpliktade sig emellertid malmbolaget att uppehålla brytningen i Gellivara i sådan omfattning, att den därstädes varje år brutna malmen skall utgöra minst en fjärdedel av den under samma år i Kiruna brutna malmen. Bolaget är dock i varje fall ej skyldigt bryta mer än 1 million ton per år i Gellivara.

Det är på denna grund, som tidigare utgicks från att brytningen i Gellivara ej skulle överstiga 1 million ton per år, även om möjlighet till större brytning finnes.

På grund av de skäl, som sålunda anförts kan man beräkna att den förut nämnda bruttovinsten på 40.5 mill. kronor skulle komma att fördela sig. såsom nedanstående uppställning visar, varest även 1926 års bokslutssiffror äro medtagna såsom en jämförelse.

	1926	1927	1928—1932	1933—1936
Bruttovinst i ton per kronor.....	6.65	7.0	7.0	7.0
Försäljning i millioner ton.....	5.35	5.8	5.8	5.8
Omkostnader, räntor och royalty....	4.8	4.7	4.7	4.7 mill. kronor
Extra till staten enl. 1908 års avtal	0.65	0.65	0.5	— » »
» » » » 1913 » »	—	1.75	1.6	0.6 » »
Norska skatter.....	1.62	1.5	1.5	1.5 » »
Kommunal- och landstingsskatt		2.2	2.2	2.4 » »
Kommunal progressivskatt	4.11	0.6	0.6	0.7 » »
Inkomst- och förmögenhetsskatt....		4.0	4.0	4.1 » »
Nettovinst, varav till				
staten	2.5	2.7	3.7	4.7 » »
Grängesbergsbolaget	21.8	22.4	21.7	21.8 » »
Summa	35.5	40.5	40.5	40.5 mill. kronor.

Härav synes, att bolagets utgifter för omkostnader, räntor och royalty upptagits till ungefär samma belopp, vartill de uppgingo 1926, trots att det räknats med nära 10 % större rörelse. Kommunal- och landstingsskatterna hava beräknats till 7 % å den bevillningspliktiga inkomsten. Under senare år torde de hava utgått med minst 9 %. Vid uträknandet av inkomst- och förmögenhetsskatten har förutsatts, att denna kommer att utgå med 160 % å grundbeloppet. Det kanske dessutom bör tilläggas, att vid nettovinstens fördelning hänsyn tagits till § 4 i 1918 års tilläggsavtal.

När man sammanräknar de belopp som parterna under åren erhålla, torde det vara lämpligt att för statens räkning taga hänsyn till den inkomst den under olika fall kommer att få genom uppbärande av inkomst- och förmögenhetsskatt från LKAB.

Under dylika förutsättningar skulle staten enligt ovanstående beräkning under åren 1928—1936 i royalty, utdelning, inkomst- och förmögenhetsskatt erhålla sammanlagt

cirka 87 millioner kronor.

Under samma period skulle TGO i utdelningar erhålla

cirka 195 millioner kronor.

Såsom av Kungl. Maj:ts proposition framgår, är emellertid LKAB:s brytningsrätt icke begränsad till den kvantitet av 5.8 millioner ton per år, varmed ovan räknats, utan utgör i själva verket enligt 1907, 1908, 1913 och 1922 års

avtal cirka 8.3 millioner ton per år, fördelat med cirka 7 millioner ton Kiruna- och 1.3 millioner ton Gellivaramalm, allt per år räknat. Av orsak, som redan förut angivits, finnes emellertid inget skäl vänta större brytning än 1 million ton i Gellivara.

Räknar man sålunda med en brytning av 8 millioner ton enligt nu gällande avtal, skulle LKAB:s bruttovinst bli cirka 56.8 millioner kronor per år. Under de olika perioder av vilka den återstående avtalstiden är bestående, skulle denna fördela sig som följer:

	1927	1928—1932	1933—1936
	millioner kronor		
Omkostnader, räntor och royalty	6.0	6.0	6.0
Extra till staten enligt 1908 års avtal	0.65	0.5	—
» » » » 1913 » »	7.4	6.7	4.9
Norska skatter	2.0	2.0	2.0
Kommunal- och landstingsskatt	2.9	2.9	3.0
Kommunal progressivskatt	0.9	1.0	1.0
Inkomst- och förmögenhetsskatt	5.3	5.4	5.9
Nettovinst, varav till			
staten	3.7	5.3	6.9
Grängesbergbolaget	28.0	27.0	27.1
Summa	56.8	56.8	56.

Samma beräkningsgrunder hava här följts som vid den föregående kalkylen, dock har omkostnaderna upptagits till ett högre belopp, då den rörelse varmed här räknats till omfånget är betydligt mycket större.

Sammanräknar man de inkomster som staten enligt ovanstående beräkning 1928—1936 skulle erhålla i royalty, utdelning, inkomst- och förmögenhetsskatt, erhåller man ett belopp av

cirka 160 millioner kronor.

Under samma årsperiod skulle TGO i utdelningar erhålla

cirka 243 millioner kronor.

Hade ovan i stället för med 1 mill. tons brytning av Gellivaramalm räknats med hela den tillåtna brytningskvantiteten, 1.3 mill. ton, skulle statens totala inkomst blivit drygt 7 mill. kronor större under det TGO:s behållna inkomst antagligen blivit ungefär oförändrad.

Utöver ovanstående kalkyler torde vara nödvändigt söka fastställa, vilket belopp staten enligt nu gällande avtal skall vara skyldig erlagga, om den den 31 december 1936 begagnar sin inlösningsrätt till stamaktierna i LKAB.

Till grund för beräkningen av lösensumman skall läggas medelvinsten av den malm, som brutits och tillgodogjorts under åren 1922—1933. Lösenbeloppet skall beräknas enligt följande formel:

$$\frac{25 \times 3,750,000 \times \text{medelvinsten}}{2}$$

Det finnes i avtalen en hel del bestämmelser givna om hur denna medelvinst skall beräknas. Den kan därför komma att något avvika från den, var- till man med ledning av bolagets vinst- och förlustkonton för de ifrågavarande åren kommer. Betraktar man det uppnådda resultatet såsom approximativt är emellertid säkert vinst- och förlustsiffrorna fullt användbara.

Vinstkvantiteten skall enligt avtalen bestå av 3 mill. ton Kiruna- samt $\frac{3}{4}$ mill. ton Gellivaramalm per år, men då det möter ganska stora hinder att med ledning av tillgängliga uppgifter beräkna nettovinsten för varje malmsort för sig, kommer här att räknas med bolagets medelvinst å all bruten malm, vilket för här ifrågavarande utredning torde vara fullt tillräckligt.

För de år som förlupit av ifrågavarande vinstperiod, bliver då nettovinsten följande:

1922	5: 00	kronor	per	ton
1923	3: 60	»	»	»
1924	4: 25	»	»	»
1925	5: 35	»	»	»
1926	4: 65	»	»	»

Under åren 1927—1933 kan den, om föregående vinstkalkyler visa sig rik- tiga, beräknas till kronor 4: 70 per ton. Medeltalet skulle således bliva 4: 65 kronor per ton. Insättes den sålunda erhållna medelvinsten i den förut med- delade formeln erhålles följande:

$$\frac{25 \times 3,750,000 \times 4: 65}{2} = 218 \text{ millioner kronor.}$$

Vill man emellertid vara helt på den säkra sidan, kan det vara lämpligt att öka medelvinsten till 5 kronor per ton, varvid lösensumman bliver

cirka 235 millioner kronor,

och med denna summa skall i fortsättningen räknas.

Från denna lösensumma skall avdragas de kapitaliserade frakttilläggen, vilka, som senare skall visas, vid inlösningstillfället kunna beräknas hava vuxit till cirka 45 mill. kronor.

Vidare skall därifrån avdragas den särskilda ersättningen enligt 1913 års avtal. Denna utgör om endast den mindre brytningen äger rum cirka 8 mill. kronor, men brytes 8 mill. ton per år blir detta avdrag cirka 41 mill. kronor.

Staten skall således i förra fallet i lösen för stamaktierna få betala 182 mill. kronor och i det senare fallet 149 mill. kronor, vilka summor böra jäm- föras med de 80 mill. kronor till vilket belopp de nu äro bokförda hos TGO. Hänsyn måste emellertid tagas till ännu en faktor.

Enligt nu gällande avtal får LKAB vid inlösningstillfället icke i balansräk- ningen vara belastat med andra skulder än aktiekapitalet, reservfonden och vinstmedel. För närvarande finnes emellertid högst väsentliga förlagsskulder

till TGO. Finansministern har i den kungl. propositionen beräknat att dessa vid 1936 års utgång skulle utgöra 50 millioner kronor.

Vid beräkandet av den skuld, som LKAB kan komma att hava den $31/12$ 1936 bör dock även tagas i beräkning, att bolagets bokföringsår slutar den $30/9$.

Den vinst bolaget under sist förflutna bokföringsår haft, utdelas sedan till aktieägarna under kalenderårets sista kvartal. Den vinst LKAB under detta kvartal har, åtgår emellertid till största delen för betalande av under samma tid förfallande skatter, och medel till utdelningens betalande måste därför anskaffas genom upplåning hos TGO.

Man skulle då med utgående från 1926 års balanssiffror komma till följande resultat beträffande TGO:s fordran hos LKAB den $31/12$ 1936.

Brytning	5.8 mill. ton per år	8 mill. ton per år
Förlags- och andra skulder	50.0	50.0 mill. kronor
Utdelning	26.5	34.0 » »
	Summa 76.5	84.0 mill. kronor
Avgår lager och fordr.	11.8	11.8 » »
	Återstår 64.7	72.2 mill. kronor.

Denna fordran måste TGO således vid inlösen avskrivna.

Vid en eventuell inlösen $31/12$ 1936, skulle således, om under den återstående avtalstiden blott den mindre kvantiteten malm brytes, mot en lösensumma av cirka 182 mill. kronor svara tillgångar bokförda i » 145 » » och en realisationsvinst på » 37 » » uppstå.

Brytes däremot 8 mill. ton per år skulle mot en lösensumma av cirka 149 mill. kronor svara tillgångar bokförda i » 150 » » och ett underskott på » 1 » » uppstå.

För att få till stånd en jämförelse med det föreslagna avtalet måste även beräkningar motsvarande de nu verkställda göras över dettas verkningar. Av den kungl. propositionen framgår att brytningen tänkes successivt stiga från 7.5 mill. ton år 1928 för att år 1931 uppnå den maximikvantitet av 9 mill. ton, som i det nya avtalet bestämts, med vilka kvantiteter sålunda nedan räknats. I övrigt har samma beräkningsgrunder som förut använts. Huru stor vinsten å Luossavaaramalmen är saknas uppgift om och har därför denna jämnställt med Kirunamalm, och då här är fråga om en relativt liten kvantitet, betyder en skillnad på t. ex. 1 krona per ton mindre. Under dessa förutsättningar kommer man till följande resultat.

	1928	1929	1930	1931	1932	1933—36
Brytning mill. ton.....	7.5	8.0	8.5	9.0	9.0	9.0
Total bruttovinst mill. kr.	51.0	54.4	57.8	61.0	61.0	61.0
Omkostnader, räntor, royalty	5.50	5.75	5.75	6.00	6.00	6.00
Royalty till staten.....	11.25	12.00	12.75	13.50	13.50	13.50
Royalty till TGO	7.50	8.00	8.50	9.00	4.50	—
Norska skatter	1.75	1.75	2.00	2.25	2.25	2.25
Kommunal- och landstingskatt ...	1.75	1.90	2.00	2.15	2.45	2.75
Progressivskatt	0.40	0.50	0.60	0.70	0.90	1.15
Inkomst- och förmögenhetsskatt ...	2.75	3.10	3.50	3.70	4.40	5.15
Nettovinst, varav till staten	4.40	4.70	5.00	5.10	6.75	8.35
» » » TGO	15.70	16.70	17.70	18.60	20.25	21.85
Summa mill. Kr.	51.00	54.40	57.80	61.00	61.00	61.00

Staten skulle således enligt ovanstående tabell under åren 1928—36 i royalty, utdelning samt inkomst- och förmögenhetsskatt erhålla tillsammans

cirka 214 millioner kronor.

TGO skulle under motsvarande tid i royalty och utdelning uppbära likaledes

cirka 214 millioner kronor.

Enligt det nya avtalet skulle i normala fall statens inlösningsrätt till stamaktierna först inträda den 30 september 1947. Lösensumman skall då beräknas efter samma grunder, som redan nu gälla, med undantag av att vinstkvantiteten ökats från 3³/₄ till 4¹/₄ miljoner samt att ingen uppdelning göres på Kiruna- och Gellivaramalm.

Då på grund av att enligt nya avtalet större del Gellivaramalm ingår i den brutna malmkvantiteten än enligt nu gällande avtal bör den beräknade nettovinsten något minskas och skall här nedan räknas med kr. 4:85 per ton.

Lösensumman skulle då bli

$$\frac{25 \times 4,250,000 \times 4.85}{2} = 255 \text{ mill. kronor.}$$

Några avdrag från detta belopp i motsats till tidigare avtal skulle icke ske. I detta sammanhang bör framhållas, att enligt statsrådets och chefens för finansdepartementet motivering, avsåge det nya avtalet, att staten skulle övertaga bördan och risken för LKAB:s halva skuld, vilken svarade mot statens aktieinnehav. Avtalet är också skrivet på detta sätt, under förutsättning att någon inlösen från statens sida över huvud taget aldrig kommer att äga rum. Skulle avtalet stå i överensstämmelse med statsrådets motivering, borde dock om inlösen sker, från ovan angiva inlösenbelopp dragas bolagets halva skuldsumma vid inlösningsstillfället, men enligt förslaget formulering är så icke fallet.

TGO:s realisationsvinst bleve således vid inlösen 30/9 1947, enligt nya avtalet skillnaden mellan ovannämnda 255 mill. kronor och 80 milj. kronor, vari stamaktierna i LKAB äro bokförda eller

175 millioner kronor.

Då det nya avtalsförslaget även på en del punkter, vartill ovan någon hänsyn ej behövt tagas, innehåller många nya viktiga bestämmelser, skola — innan att med ledning av vad som ovan anförts Kungl. Maj:ts förslag jämföres med nu gällande avtal — i anslutning till förslagets olika paragrafer vissa påpekanden göras.

§ 4.

Royaltyn för såväl staten som TGO skall enligt denna paragraf beräknas på de från respektive gruvor bortfraktade malmkvantiteterna. Då TGO:s rätt till royalty upphör under loppet av 1932, skulle TGO:s representanter i LKAB:s styrelse, genom att, under de sista åren TGO äger uppbära royalty, onaturligt forcera bortfraktningarna av malm från gruvorna för eventuell lagring i skeppningshamnarna, kunna tillskansas TGO en icke avsedd royalty, varigenom statens rätt skulle åsidosättas.

Genom denna paragraf tillförsäkras TGO under de närmaste åren jämfört med de senare åren av kontraktstiden stora inkomster, och förefaller det som, om man genom denna bestämmelse velat skapa möjligheter för TGO, att utan att sänka utdelningarna kunna likvidera LKAB:s svävande skuld till statens järnvägar.

§ 10.

I denna paragraf bestämmes att LKAB äger inlösa TGO:s tonnage. Inlösen kan ske antingen på den grund att de av preferensaktieägaren, staten, utsedda styrelseledamöterna det önska eller ock emedan TGO:s representanter i LKAB:s styrelse så besluta.

Lösensumman skall enligt paragrafen fastställas genom värdering av skiljemän enligt skiljemannalagen. Kommerskollegium har i sitt utlåtande framhållet önskvärdheten av att vissa riktlinjer för värderingen i avtalet skulle angivas. Detta synes desto mera önskvärt, som det i avtalet icke finnes någon bestämmelse, varigenom staten eller dess representanter i LKAB:s styrelse tillförsäkras rätten att utse LKAB:s skiljeman, utan kommer denne, såsom paragrafen är skriven, att utses av TGO:s representanter i LKAB:s styrelse. TGO närstående komma således att tillsätta alla tre skiljemännen.

§ 19.

Enligt denna paragraf tillförsäkras TGO en ökad brytningsrätt under åren 1928—1936 vilken torde kunna beräknas vara värd cirka $\frac{3}{4}$ millioner kronor per år, och vilket belopp icke ingår i tidigare gjorda kalkyler.

§ 25.

Genom denna paragrafs formulering bortfaller nu gällande skyldighet att vid eventuell inlösen från statens sida leverera bolaget skuldfritt. Härom har tidigare i motionen ordats.

Såsom tidigare berörts har i denna paragraf bestämts att den årliga kvantitet malm, som vid eventuell inlösen skall tagas hänsyn till, höjts från 3 $\frac{3}{4}$

till 4 $\frac{1}{4}$ mill. ton. Statsrådet och chefen för finansdepartementet anför att »en sådan höjning har ansetts motiverad bland annat av den grund, att i 1907 års kontrakt räknades med en brytning av allenast 3.75 millioner ton om året, under det att brytningen nu anordnas för en årskvantitet av omkring 9 millioner ton». Då någon vidare motivering icke anföres torde väl vad ovan citerats få anses vara huvudskälet. Då emellertid denna ökade brytning betyder ökade vinster för TGO innan inlösning sker, samt att staten vid en eventuell inlösning ej erhåller lika stora malmtillgångar, som tidigare avsetts, förefaller det som om statsrådets och chefens för finansdepartementet premisser borde leda till en konklusion helt motsatt den, vartill han kommit. Till detta från finansministerns ståndpunkt motsatta resultat kom man också när brytningsrätten höjdes 1913.

§ 26.

Enligt denna paragraf skulle staten på synnerligen hårda villkor äga rätt att efter den 30 september 1937 inlösa stamaktierna i LKAB. Enligt statsrådets och chefens för finansdepartementet motivering är paragraf avsedd icke blott som garanti mot »obehörigt utländskt inflytande å bolagets skötsel» utan är den även i övrigt avsedd vara ett skydd för statens intresse »särskilt för den händelse statens medkontraheter skulle på viktiga punkter försumma att fullgöra sina åtagna förbindelser». Det förefaller, som ringa anledning föreläge för staten, att med särskilt höga inlösningspremier belöna ett eventuellt dylikt förfarande från sina medkontraheter.

§ 34 mom. 2.

I enlighet med denna paragraf skall under vissa förhållanden värdering ske av skiljemän. I den särskilda motiveringen till samma paragraf meddelar dock statsrådet och chefen för finansdepartementet att priserna på ifrågavarande malmkvantiteter fastställts till 14.25 respektive 8.50 kr. per ton. Denna upplysning ger anledning till undran över varför detta avtal icke finnes bifogat den kungl. propositionen.

Genom det nya avtalet skulle staten beredas ökad del i den vinst, som det nuvarande malmlagret vid försäljning skulle komma att lämna. Avsikten med detta mom. synes vara att vinsten å malmlagret skulle fördelas enligt nu gällande avtal. Oavsett det berättigade i detta, har emellertid mom. fått en sådan formulering att dess verkningar icke bliva de avsedda. För den malm, som är lagrad vid gruvorna, skall staten till TGO betala lika mycket i ersättning, som vid en senare försäljning kan tänkas komma på statens andel av vinsten. TGO kommer således att få hela vinsten på den malm som den 30 september 1927, finnes lagrad vid gruvorna. Om TGO i stället, såsom statsrådet och chefen för finansdepartementet förutsätter, genast bortfraktar och försäljer malmen, skulle dock staten enligt nu gällande avtal få en viss ersättning, som enligt det nya avtalet bortfaller utan motsvarande ersättning.

§ 35.

Denna paragraf avhandlar förlikningen om de oguldna frakttilläggen. Då även Kungl. Maj:t synes anse denna i och för sig gynnsam för TGO finnes ingen anledning dröja länge vid densamma. Det synes som om man även med hänsyn tagen till bolagets återopande av force majeure, skulle kunna beräkna bolagets svävande skuld till staten per den 1 januari 1928 till minst 27 mill. kronor. Med ränta på ränta härå kommer man då till det tidigare nämnda beloppet 45 mill. kronor per 31 december 1926. En icke föraktlig förmån har dessutom beretts TGO därigenom att denna skuld enligt det nya avtalet skall förräntas efter endast 5 % mot förut 6 %, en sak som ej särskilt påpekats i den kungl. propositionens motivering.

Då avsikten med det nya avtalet uppgivits vara, att så mycket som möjligt jämställa staten och TGO, torde konsekvensen också bort vara att staten ej skulle betala mer än 5 % i stället för 6 % om den skulle fördela inlösningssummans betalning på flera år. Någon förändring av räntesatsen till statens fördel har dock ej skett.

En sammanfattning av vad ovan anförts giver följande resultat:

	Nu gällande avtal			Nya avtalet
	5.8	8.0	mill. ton	
Statens sammanlagda inkomster 1928—36	87	160		214
TGO:s » » 1928—36	195	243	(216)	214
Lösumma staten skall betala.....	182	149		255
TGO:s realisationsvinst för akt. i LKAB	37	1	(förlust)	(37 vinst) 175

Den minskade realisationsvinst TGO skulle erhålla vid större brytning enligt gällande avtal, betyder ej i och för sig, att denna ökade brytning vore till nackdel för TGO. I ersättning erhåller det nämligen under 9 år 5.3 mill. kronor årligen i större utdelningar från LKAB. Härav behöva blott ungefär 3.0 mill. kronor per år avsättas, för att med ränta å ränta den 31 december 1936 kunna täcka den då uppkommande differensen på 38 mill. kronor. Räkna man med en dylik avsättning, skulle TGO:s behållna inkomst åren 1928—36 bli 216 mill. kronor och dess realisationsvinst 37 mill. kronor, såsom ovan inom parentes anmärkts.

TGO:s behållna vinst, på att brytningen efter de gamla avtalen ökas från 5.8 till 8 mill. ton per år, skulle således vara 21 mill. kronor. Statens inkomster skulle däremot ökas med tillsammans 73 mill. kronor, samtidigt som inlösumman 31 december 1936 minskas med 33 mill. kronor.

Av ovanstående framgår med all önskvärd tydlighet, att staten, enligt nu gällande avtal, icke motsatt sig, att de brutna malmkvantiteterna fingo uppgå till 8 à 9 millioner ton per år eller ungefär den kvantitet, som i det nya avtalet ifrågasättes. Om så skedde skall dock statens inkomst å de kvantiteter, som överstiga i 1907 och 1908 års avtal angivna, bli betydligt större än TGO:s vinst å motsvarande kvantiteter.

Detta var, som tydligt framgår av det då slutna avtalet, redan 1913 parternas avsikt. Staten garanterades då vissa inkomster, vilka enligt vad då kunde beräknas, skulle *överstiga halva vinsten*. All den övriga vinsten skulle tillfalla TGO och hade bolaget därför utsikt till en extra konjunkturvinst, för den händelse malmpriset ginge upp eller den på ett rationellare sätt kunde ordna malmbrytningen. Utvecklingen har emellertid gått bolaget emot dels därigenom, att vinstmarginalen å malmförsäljningen snarare minskats än ökats, samt dels därigenom, att världskriget förhindrade bolaget att fördela brytningen så jämnt på de olika åren, som dess avsikt varit.

På denna senare grund reglerades emellertid avtalen 1922 och uppsköts då statens inlösningsrätt fyra år. Nu förklarar emellertid bolaget, att detta icke är nog, utan att ännu en reglering måste äga rum för att någon nämnvärd brytning utöver de kvantiteter, varå vinsten fördelas enligt 1907 och 1908 års bestämmelser skall kunna ske. Detta bolagets påstående har av Kungl. Maj:t godtagits, om någon undersökning skett för att kontrollera detsamma riktighet framgår ej av den kungl. propositionen, och så har detta nya avtalsförslag framkommit.

Enligt detsamma skulle den, på grund av beräknad höjd brytning, ökade vinsten nästan helt tillfalla staten. Staten skulle få ungefär

125 millioner kronor

i ökade inkomster till och med 1936. Den ökade inkomst TGO får, skulle tillsammans med vissa andra fördelar, varom förut talas, i det närmaste gå åt för att betala de förlikningsvis bestämda frakttilläggen.

Helt lottlös blir dock icke TGO. I stället för att vid en inlösen 31 december 1936 erhålla en realisationsvinst av cirka 37 millioner kronor å stamaktierna i LKAB, stiger denna, om inlösen sker 30 september 1947, till 175 mill. eller med

138 millioner kronor

Detta får staten helt betala dels genom erläggande av en ökad kontant lösensumma och dels genom att den — i stället för aktier i skuldfritt bolag — erhåller dylika i ett ganska skuldsatt sådant.

TGO erhåller vidare den fördelen, att det under åren 1937—47 kan räkna med 20 millioner kronors årlig utdelning på sitt aktieinnehav i LKAB. Detta i stället för den vinst på 10 mill. kronor som de 120 mill. kronor av inlösen-summan, vilken belöper sig på omskrivna aktier, kan beräknas ge. Detta är således

110 millioner kronor

i ytterligare vinst för TGO.

Även denna får staten betala, ty den skulle, om inlösen sker 31 december 1936, tillfalla staten, som då i stället bleve ägare till stamaktierna.

Den vinst, staten genom den ökade brytningen efter det nya avtalet skulle få, är sålunda endast skenbar. I verkligheten tar TGO under åren 1937—47 igen den med ränta å ränta och blir det således TGO som uppbär hela vinsten — kanske mera — å den från 5.8 till 9 millioner ton per år ökade brytningen.

Denna slutsats torde vara desto mera befogad, som vinstfördelningen, då det räknades med 5.8 mill. ton årlig brytning enligt gällande avtal, gjorts efter för staten synnerligen ofördelaktiga och för TGO mycket fördelaktiga grunder.

Härmed förhåller sig på följande sätt. LKAB äger, att under åren 1933—36, i Kiruna bryta 12 mill. ton enligt de gynnsamma bestämmelserna i 1907 års avtal, och i tidigare kalkyl har också räknats med att denna malm skulle brytas. Såvitt undertecknad kan finna, äger emellertid § 6 i 1913 års avtal fortfarande gällande kraft, och skulle då LKAB i stället bliva tvungen i Kiruna bryta 12 mill. ton malm enligt 1913 års avtal. På grund av samma paragraf skulle LKAB vidare bliva tvungen, att trots förlust, bryta all den malm, som enligt 1913 års avtal får brytas i Gellivara, och den totala brytningen skulle stiga från 5.8 till 6.1 mill. ton per år. I stället skulle TGO hava den fördelen att få ersättning för 7 mill. ton Kirunamalm enligt § 3 mom. 4 i 1922 års avtal. Trots detta skulle dock tillämpandet av § 6 i 1913 års avtal betyda en kraftig försämring för TGO och en motsvarande förbättring för staten.

En följd av detta är i sin tur att statens beräknade inkomster under 1928—36 enligt det nya avtalet icke bliva så stora, som ovan beräknats, samtidigt som TGO:s fördelar av det nya avtalet bliva ännu större. Under dessa senare förutsättningar lider det intet tvivel att staten icke blott lämnar TGO hela vinsten å den ökade brytningen utan dessutom betalar en extra ersättning.

Med att några utfallna kvantiteter, att avräknas enl. 1907 års avtal, skola återstå den sista december 1936, torde icke behöva räknas. Den ränteförlust som TGO skulle lida genom att först uttaga dessa efter 1936 blir nämligen så stor, att den ej torde täckas av den mycket måttliga vinst bolaget skulle hava på att i stället bryta efter 1913 års avtal. I varje fall skulle statens inkomster då intill 1936 bliva så mycket större.

Ovanstående utredning kan naturligtvis, på grund av de knapphändiga upplysningarna i den kungl. propositionen, på vissa punkter av nya upplysningar bliva modifierad, men torde med säkerhet kunna sägas att det föreliggande förslaget ej är av sådan art att det bör av riksdagen bifallas.

Kan det vid en undersökning göras troligt, att ökade malmkvantiteter till acceptabla priser kunna försäljas samt visas det, att dessa kvantiteter icke utan väsentliga nyanläggningar kunna brytas, torde man böra söka få till stånd en ny överenskommelse med TGO.

En dylik överenskommelse borde kunna träffas på den basis, att staten antingen tillskote det härför erforderliga kapitalet eller ock medgäve, att LKAB finge upplåna detsamma för att under statens kontroll användas till nödiga nyanläggningar och utan skyldighet för TGO att vid eventuell inlösen betala så uppkomna skulder.

TGO skulle då, utan att på något sätt ikläda sig ökade risker, se sin inkomst ökad med mer än 2 mill. kronor årligen, vilket synes kunna betraktas såsom en god ersättning för ett visat tillmötesgående.

Även om en inlösen av stamaktierna i LKAB år 1936 skulle ske, torde lämpligheten av att staten ensam handhar driften av detta bolag kunna ifråga-

sättas. Förnyade underhandlingar torde därför böra inledas med TGO, och undersökas, om icke på för bägge parterna rimliga villkor kunde uppnås fortsatt samarbete mellan staten och de nuvarande enskilda intresantanterna i LKAB.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 241 ville hemställa om förnyad utredning om förslag i frågan enligt de grunder ovan angivits.

Stockholm den 8 april 1927.

Sten Stendahl.